

Michał Futyra

Między przeszłością, a teraźniejszością : historia powstania Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo – Wschodniej (ASEAN) i bieżące wyzwania

Kultura i Polityka : zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks.
Józefa Tischnera w Krakowie nr 15, 111-127

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Michał Futyra*

MIĘDZY PRZESZŁOŚCIĄ A TERAŹNIEJSZOŚCIĄ. HISTORIA POWSTANIA STOWARZYSZENIA NARODÓW AZJI POŁUDNIOWO – WSCHODNIEJ (ASEAN) I BIEŻĄCE WYZWANIA

Abstrakt

Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo – Wschodniej (ASEAN) pozostaje jedyną, mającą znaczenie w przestrzeni międzynarodowej, organizacją regionu Azji Południowo – Wschodniej. Pomimo pogłębiającego się procesu integracji stowarzyszonych państw, coraz bardziej zauważalny jest rozdźwięk oraz wewnętrzne animozje wpływające negatywnie na integrację organizacji. Autor w niniejszym artykule stawia tezę, iż część tych komplikacji ma swoje źródła w historii rozwoju organizacji oraz braku zaangażowania w rozwiązywanie narastających przez lata problemów wewnętrznych ASEAN.

Słowa kluczowe

ASEAN, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo – Wschodniej, integracja, stosunki regionalne

111

Początki integracji w Azji Południowo – Wschodniej

Przed II wojną światową Azja Południowo – Wschodnia pozostawała strefą niemal w całości kontrolowaną przez europejskie imperia, czyniących z dawnych królestw terytoria zależne. Jedynie Syjam (obecna Tajlandia) formalnie pozostawał niepodległą monarchią (Jelonek 2011:79), w praktyce prowadzącą karkołomną dyplomację ustępstw i układów z przedstawicielami Wielkiej Brytanii, Francji oraz Holandii (Mishra 2010:17). W warunkach zależności kolonialnej procesy integracyjne były przez długie lata ograniczone. Imperialne władze prowadziły politykę podsycania konfliktów etnicznych oraz fa-

* **Michał Futyra** – kierownik Instytutu Badań nad Cywilizacjami w Wyższej Szkole Europejskiej im. ks. J. Tischnera w Krakowie. Wykładowca akademicki, specjalista z zakresu stosunków europejsko – azjatyckich oraz komunikacji międzykulturowej w biznesie, podróżnik i dziennikarz.

woryzowania uprzywilejowanych warstw społecznych, doprowadzając tym samym do nieustających antagonizmów. Dodatkowy problem w procesie integracji tak narodów jak państw, stanowiła różnorodność kulturowa i religijna oraz fakt stosunkowo późno rozpoczętego procesu narodowotwórczego. Co również istotne, na drodze do zjednoczenia stawały często niemożliwe do pogodzenia interesy grupowe (Jelonek 2011). Pierwsze próby nawiązania współpracy przyniosły zmiany wywołane konfliktami międzynarodowymi końcem XIX i początkiem wieku XX. Stopniowe rozluźnianie nadzoru imperialnego mocarstw i dążenia (również imperialne) Japonii do opanowania Azji Wschodniej (czego wyrazem było ustanowienie we wschodnich Chinach marionetkowego państwa Mandżukuo w pierwszej połowie lat 30. XX wieku) paradoksalnie wymusiło utworzenie na kontynencie wspólnego frontu przeciwko najeźdźcy. Wzrastające w siłę japońskie cesarstwo epoki Meiji, wyraźnie dążące do konfrontacji, zagrażało stabilności subregionu. Dowodem tego były kolejne wojny: I i II japońsko – chińska, rosyjsko – japońska oraz I i II wojna światowa. Zagrożenie japońskie w połączeniu z brutalną okupacją armii cesarskiej na zajmowanych terenach, skonsolidowało na pewien czas azjatycki opór przeciw Cesarstwu Wielkiej Japonii (Gordon 2010:307). Rzeczywisty, trwający nieprzerwanie do dzisiaj proces integracji, rozpoczął się wskutek klęski Japonii po II wojnie światowej oraz narodzin globalnego, dwubiegunowego ładu. Po pierwszych nieudanych próbach ustanowienia porozumienia o współpracy końcem lat 40., w 1954 roku w Manili powołano do życia Organizację Paktu Azji Południowo – Wschodniej (*South East Asia Treaty Organization – SEATO*). Powstałe z inicjatywy Stanów Zjednoczonych Ameryki jako odpowiedź na rozprzestrzenianie się komunizmu, SEATO dało początek długiemu i zmuśnionemu procesowi kooperacji regionalnej. Organizacja zrzeszała Australię, Bangladesz (do 1971 roku Pakistan Wschodni)¹, Filipiny, Nową Zelandię, Pakistan, Tajlandię oraz USA, Francję i Wielką Brytanię. Z racji stopniowego wycofywania się z SEATO państw członkowskich oraz nieprzystających do warunków zewnętrznych celów, zrzeszenie zakończyło swoją działalność podczas konferencji w Bangkoku w 1977 roku. Już wtedy było zauważalne to, co skomplikuje później-

¹ Wskutek podziału w 1947 roku Indii Brytyjskich na Indie i Pakistan, historyczny Bengal rozdzielono na dwie prowincje – Bengal Zachodni przyłączony do nowopowstałych Indii oraz Bengal Wschodni przydzielony odległemu o ponad 1500 km Pakistanowi. Przez lata burzliwych zawirowań zakończonych krótkotrwałą, aczkolwiek krwawą wojną domową, która wybuchła w 1971 r. szeroki front polityczny pod nazwą „Ligia Awami” dążący do zjednoczenia Bangalu, przy wsparciu wojsk indyjskich proklamowała 16 grudnia powstanie nowego państwa Bangladesz.

sze relacje pomiędzy członkami Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo – Wschodniej. Mowa tutaj o odmiennych ścieżkach ideologiczno-politycznych, obieranych przez władze krzepnących państw narodowych. Do chwili rozwiązania SEATO, formowały się również inne inicjatywy, będące z jednej strony odpowiedzią na zachodzące dynamicznie transformacje geostrategiczne (np. wojna w Wietnamie, nieprzewidywalna polityka maoistowskich Chin), z drugiej zaś, stanowiące próbę zawiązania instytucji trwalszych, dających chociażby iluzoryczne poczucie zbiorowego bezpieczeństwa w niestabilnym regionie. I tak w 1961 roku ministrowie spraw zagranicznych Federacji Malajskiej, Filipin oraz Tajlandii ogłosili powstanie Stowarzyszenia Azji Południowo – Wschodniej (*Association of South East Asia – ASA*). Inicjatywa ta była pierwszym, samodzielnym tworem ponadnarodowym, którego cele nadrzędne służyć miały integracji regionalnej (Pollard 2011). Gospodarki państw zrzeszonych były jednak wysoce zróżnicowane, bilans handlu w obrębie ASA miał charakter marginalny, co przełożyło się na opieszałość integracji. Większymi osiągnięciami mogło się pochwalić ASA na polu kulturowym, edukacyjnym, czy z zakresu komunikacji międzyministerialnej państw zrzeszonych (Goh 2003:113). Prowadzenie dyskusji w trakcie formalnych konferencji lub w dużo mniej formalnych okolicznościach, sprzyjało budowie tak potrzebnego wewnętrznego dialogu. Należy jednocześnie zastrzec, iż lata 60. były w równym stopniu czasem formowania współpracy, co okresem zaostrzających się konfliktów terytorialnych, wywołanych kolonialną spuścizną. Jeden z poważniejszych dotyczył Sabah – północno – wschodniej prowincji wyspy Borneo, o którą po wycofaniu się z tego rejonu Wielkiej Brytanii, spory toczyły Malaje i Indonezja (Nawrot 2008:47). Równie istotną barierą w kreowaniu współpracy regionalnej lat 50. i 60., był proces formowania się niepodległych państw i szalejące wskutek tego nacjonalizmy (Keling 2011:3). Nacjonalizm i sporne terytoria będą zresztą ciążyły w relacjach pomiędzy państwami Azji Południowo – Wschodniej przez długie lata, doprowadzając również wspólnie do poważnych kryzysów międzypaństwowych.

Narodziny ASEAN

Ostatecznie wysiłki utworzenia trwałej organizacji regionalnej owocowały w 1967 roku powstaniem Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo – Wschodniej (*Association of South-East Asian Nations –*

ASEAN)². W podpisanej 8 sierpnia przez Tajlandię, Indonezję, Malezję, Filipiny i Singapur założycielskiej Deklaracji Bangkockiej, znalazło się siedem elementów, na które państwa – sygnatariusze kładły nacisk szczególnie: 1) wzrost ekonomiczny, postęp społeczny, rozwój kulturowy, 2) stabilizacja w regionie, 3) współpraca ekonomiczna, kulturalna, technologiczna i administracyjna, 4) wzajemna pomoc w prowadzeniu badań naukowych, 5) współpraca rolno i infrastrukturalna, 6) promowanie Azji Południowo – Wschodniej oraz 7) współpraca w ramach organizacji regionalnych i międzynarodowych (Severino 2008:2). Pięć państw założycielskich poprzez wskazanie obszarów współpracy dało wyraz zerwaniu z dotychczasową tradycją tworzenia organizacji militarnych (lub będących militarnymi w zamiśle). Tym samym założyciele ASEAN postawili sobie za wzór działającą na Starym Kontynencie Wspólnotę Europejską, otwierając nowy rozdział w integracji regionu (Mukim 2005:5, Cordenillo 2010:9). Zamanifestowane w deklaracji założycielskiej cele stanowiły jednak w większym stopniu zbiór pobożnych życzeń, aniżeli przekalkulowany i możliwy do zrealizowania plan działania. Istotną przyczyną związania się ASEAN była wysoce niebezpieczna sytuacja międzynarodowa, zagrażająca stabilności na półwyspie. Zamyśłem twórców było zatem w równej mierze promowanie rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturowego, co wypracowanie forum do pokojowego rozwiązywania wewnątrzregionalnych problemów (Wague 2011:112). Kwestia bezpieczeństwa podjęta została już w trakcie pierwszego szczytu przywódców ASEAN na wyspie Bali w Indonezji, gdzie podpisane zostały dwa najważniejsze dokumenty określające działanie organizacji: deklaracja o jedności ASEAN (*Declaration of ASEAN Concord*) oraz traktat o przyjaznych stosunkach i współpracy (*Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia – TAC*). Zapisy drugiego dokumentu pokazują, iż państwa – założyciele dążyły do potwierdzenia wzajemnych gwarancji poszanowania suwerenności, niepodległości

² Dla utrzymania chronologii należy wspomnieć o jeszcze dwóch inicjatywach podjętych przed utworzeniem ASEAN. W 1963 roku w Manili podpisano porozumienie na mocy którego powstała apolityczna konfederacja zjednoczeniowa narodu malajskiego (MAPHILINDO). Sygnatariusze stowarzyszenia – Malezja, Indonezja oraz Filipiny – zobowiązały się do rozwiązywania spornych kwestii w duchu porozumienia i przyjaźni oraz ułatwiania zjednoczenia oddzielonych sztucznymi, kolonialnymi granicami Malezyjczyków. W 1966 roku utworzono Radę Azja – Pacyfik (ASPAC – Asian and Pacific Council). Powstała z inicjatywy Korei Południowej miała pełnić rolę nieformalnego forum konsultacyjnego związanego z problemami regionalnymi (szczególnie odnoszącymi się do bezpieczeństwa). Zrzeszała większość państw Azji Wschodniej i Południowo – Wschodniej, jednakże w związku ze sprzecznymi interesami i odmiennymi wizjami kooperacji, rozwiązała się ostatecznie podczas konferencji w Sajgonie w 1975 roku.

oraz tożsamości narodowej. Niektóre z zapisów uwidaczniają ówczesnie panujące nastroje niepewności (jak choćby ten dotyczący prawa każdego państwa do egzystencji wolnej od zewnętrznych ingerencji, działalności wywrotowej lub jakiegokolwiek przymusu). W grupie założycielskiej stowarzyszenia zabrakło Wietnamu, Birmy czy Kambodży, czyli krajów, które w tamtym czasie pochłonięte były wewnętrznymi, krwawymi konfliktami. Brak ich uczestnictwa istotnie zaważył na późniejszych relacjach w obrębie organizacji. Jeszcze w latach 90. w trakcie trwania boomu gospodarczego ASEAN przyjęło dwa ważne traktaty, będące odpowiedzią na najpoważniejsze punkty zapalne tłące się w regionie od lat. Deklaracja w sprawie Morza Południowochińskiego wydana w 1992 roku zobowiązywała strony do pokojowego rozwiązywania sporów w obrębie organizacji, a traktat o strefie bez broni jądrowej w Azji Południowo – Wschodniej podpisany w Bangkoku w 1995 roku dawał wyższe gwarancje bezpieczeństwa. Spoglądając z dzisiejszej perspektywy, pierwszy z podpisanych dokumentów przestał de facto współcześnie obowiązywać, a spory o terytoria wyspiarskie negatywnie wpływają na współpracę pomiędzy częścią państw sojuszu.

Należy również w tym miejscu podkreślić naczelną zasadę działania ASEAN wypracowaną i zapisaną w deklaracji założycielskiej. Państwa członkowskie od samego początku wykluczały możliwość dominowania któregokolwiek z nich nad pozostałymi partnerami. W stowarzyszeniu obowiązuje pełna równość oraz suwerenność wyrażane w tzw. „pełnej wzajemności”, czyli żadne państwo nie może domagać się od pozostałych tego, czego samo nie może im zapewnić. Brak dominacji był fundamentem, a pisząc dokładniej, warunkiem wyjściowym do utworzenia ASEAN. Wynikało to z jednej strony z historycznych doświadczeń związanych z konfliktami toczonymi na przestrzeni wieków pomiędzy sąsiadami. Z drugiej zaś, wydaje się, że każde z państw dbało w sposób szczególny o zachowanie swojej tożsamości narodowej, tak ważnej dla nowopowstałych krajów. W tej sytuacji gwarancje autonomiczności były warunkiem bezwzględnym do utworzenia stowarzyszenia. Kolegialny sposób podejmowania decyzji wpływał również na proces integracji. Niechęć uczestniczenia jednego państwa w jakimś projekcie, rzutowało i nadal rzutuje na pozostałych członków. Stąd też bardzo powolne integrowanie się struktur ASEAN. Aby przewyciężyć te trudności potrzebne było wieloletnie, żmudne budowanie wiarygodności pomiędzy uczestnikami oraz niespodziewany kryzys gospodarczy lat 90. w Azji.

Dwie fale integracji

Komplikująca się na przestrzeni kolejnych lat sytuacja w Indochinach wynikała z: wycofania wojsk amerykańskich z Wietnamu, wojny domowej w Kambodży i przejścia władzy przez Czerwonych Khmerów oraz rozszerzających się wpływów Chińskiej Republiki Ludowej. Czynniki te spowodowały, iż ASEAN musiało zmierzyć się z wyzwaniem politycznymi, stabilizując sytuację i zażegnując bieżące konflikty terytorialne (Nawrot 2008). Z tego też względu zabrakło rzeczywistej integracji gospodarczej, dającej podstawy do zacieśniania relacji w innych obszarach. Nie mniej istotną trudność stanowiła zawiła polityka równoważenia wpływów zewnętrznych potęg, chcących kreować sytuację międzynarodową w Azji i na Pacyfiku (Kurlantzick 2012:2). Przeszkody w jednoczeniu ASEAN wpisywały się w szerszy, globalny kontekst formowania współpracy ponadnarodowej lat 60. i 70., nazywany pierwszą falą integracji krajów rozwijających się. Druga fala integracji (gospodarczej) przypadła na połowę lat 80. i trwała nieprzerwanie do brzemiennego w skutkach dla ASEAN kryzysu gospodarczego lat 1997 – 1998 (Oziewicz 2008:56).

116

Rozwój gospodarczy Azji Południowo – Wschodniej był wynikiem międzynarodowych trendów, zmierzających do zwiększania inwestycji zagranicznych korporacji transnarodowych oraz chęcią przyciągnięcia ich przez kraje rozwijające się. Był to czas odchodzenia od protekcjonizmu gospodarczego i otwierania się na bezpośrednie inwestycje z zewnątrz. Na takim podejściu skorzystały państwa azjatyckie, zachęcające dodatkowo zagraniczny kapitał tanią siłą roboczą i gotowością do współpracy. To z kolei przełożyło się na pozytywny klimat wymiany gospodarczej, uświadamiając rządzącym, iż połączenie sił wewnątrz ASEAN zadziała na korzyść każdego kraju członkowskiego. W 1984 roku, sześć dni po zdobyciu niepodległości, do ASEAN dołączyło Brunei Darussalam, w 1995 roku – Wietnam, zaś tuż przed wspomnianym kryzysem 1997 r. w struktury organizacji włączyły się Laos i Myanmar (Birma). Ostatnia dołączyła Kambodża. Walki frakcyjne w rządzie, destabilizacja polityczna w Phnom Penh oraz ciągnące się w nieskończoność rozliczenia z reżimem Pol Pota doprowadziły do przesunięcia w czasie udziału tego kraju w ASEAN. Ostatecznie Kambodża weszła do organizacji w 1999 roku, tym samym kończąc etap rozszerzania (Severino 2008). Od tej chwili ASEAN obejmowało swoim zasięgiem ponad 500 mln ludzi, zamieszkujących 4 mln km², ze skumulowanym PKB wartości ok. 600 mld USD

(ASEANstats 2014, Żukrowska 2008:107). Po zakończeniu rozszerzenia pojawiło się kolejne wyzwanie, z którym ASEAN musi sobie radzić również współcześnie. Mowa tutaj o integracji nieprzystających do siebie gospodarek narodowych. Z jednej strony państwa założycielskie wprowadzały w życie kolejne ułatwienia w handlu wewnętrznym, jak chociażby porozumienie o cłach preferencyjnych z 1992 roku i dążenie do utworzenia strefy wolnego handlu, zaś z drugiej od samego początku trzeba było się liczyć z tym, że do stowarzyszenia przystąpią państwa ze zrujnowaną gospodarką, opierające się na rolnictwie, gdzie $\frac{3}{4}$ siły roboczej krajów uczestniczyło w gospodarce naturalnej (Hang Hai 2003:12). Mowa tutaj, o Wietnamie, Myanmarze, Laosie i Kambodży – hamulcowych regionalizmu ASEAN w przeszłości oraz uciążliwych współpracowników współcześnie.

„Chwalebny” kryzys lat 90.

Zarówno wybuch jak i przebieg kryzysu azjatyckiego stanowił spore zaskoczenie dla opinii międzynarodowej, chociaż jego symptomy były zauważalne, a eksperci bili od miesięcy na alarm. Do jego początku azjatyckie tygrysy postrzegane były jako „gwiazdy” światowej gospodarki. Za szczególnie stabilne uważano rynki Tajlandii i Indonezji; państw, które wyjątkowo mocno miały odczuć szalejącą

117

ASEAN Member Countries

Źródło: <http://s3.nextupasia.com/wp-content/uploads/2013/03/ASEAN-member-countries.jpg>

zapaść ekonomiczną. Kryzys stanowił też ważną lekcję dla obserwatorów zewnętrznych. Oprócz siły, jaką dysponowali spekulanci walutowi, ryzyka związanego ze swobodnym przepływem kapitału, eksperci zagraniczni mogli obserwować jak zapaść finansowa przenosi się na realną sferę gospodarki powodując spadek produkcji, lawinowy wzrost bezrobocia, a w następstwie poszerzenie społecznego ubóstwa i eksplozję oburzenia (Bilewicz 2011:18). Co więcej, wstrząsająca okazała się szybkość rozprzestrzeniania kryzysu³.

Od początku maja 1997 roku w Tajlandię uderzały kolejne ataki spekulacyjne na walutę narodową – batha. Najsilniejszy przypadek na początek czerwca, a niemogący bronić swojego pieniądza rząd, został zmuszony do uwolnienia kursu, doprowadzając do wybuchu kryzysu (Korecki 2009). Po dewaluacji tajskiej waluty, ataki spekulacyjne skupiły się na pieniądzach innych krajów Azji Południowo – Wschodniej. Większość państw ASEAN wypracowywało swoją pozycję ekonomiczną na podobnych fundamentach, co okazało się słabością w zderzeniu z zaistniałą sytuacją. Tajski scenariusz stał się teraz udziałem malezyjskiego ringgita, indonezyjskiej rupii oraz koreańskiego wona. Dla zahamowania kryzysu część krajów zwróciło się z prośbą o pomoc do Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Uzależnienie pomocy finansowej od wprowadzania restrykcyjnych reform wzbudzało z jednej strony powszechne protesty, z drugiej zaś było jedynym wyjściem z pogrążającej rynki zapaści⁴.

118

³ Kryzys azjatycki był konsekwencją skumulowanych czynników. Począwszy od wzrostu ekstensywnego (typowego wprawdzie dla gospodarki ZSRR lat 50.), przez zbyt wysoką stopę inwestycji i sterowalne (w ramach gospodarki rynkowej) przesuwanie siły roboczej, skończywszy na silnych powiązaniach biznesu ze światem polityki, specyficznej kulturze zawierania transakcji i skrajnie ryzykownej spekulacji zasobami.

Więcej na ten temat: Dąbrowski, Marek (2007), *Kryzys w Azji Południowo – Wschodniej*, „Krakowskie Towarzystwo Przemysłowe”, <http://www.ktp.org.pl/index.php?module=subjects&function=viewpage&pageid=6> [24.09.2014].

⁴ Jedynym wyjątkiem była ówczesna Malezja. Nieufny organizacjom międzynarodowym rząd premiera Mahathira odmówił przyjęcia pomocy i postanowił podnieść się z kryzysu o własnych siłach. Próba obrony waluty narodowej spełzała na niczym. Pomimo cięcia wydatków i zaciśnięcia fiskalnego pasa, ataki spekulacyjne i ich konsekwencje w dalszym ciągu „topiły” gospodarkę. Wobec takiego obrotu spraw początkiem 1998 roku podjęto decyzję o realizacji dwóch projektów infrastrukturalnych wynoszących blisko 3,5% PKB. Doprowadzono też do państwowego „sterowania” obrotem kapitału, co pozwoliło odzyskać kontrolę nad kursem pieniądza. Podjęcie odważnych działań zahamowało kryzys i Malezja wyszła z niego najszybciej ze wszystkich sąsiadów. Inna sprawa, że odmawiając przyjęcia pomocy MFW, sterując odgórnie gospodarką i ograniczając wpływy z zewnątrz naraziła się na ostracyzm międzynarodowy, czego konsekwencją było wieloletnie odbudowywanie zaufania zagranicznych inwestorów. Więcej na ten temat: Haggard, Stephan (2000), *The Political Economy of the Asian Financial Crisis*, Washington: Institute for International Economics, str. 107–114.

Lata 1997/98, pomimo tragicznych dla regionalnej ekonomii skutków, okazały się być w jednym względzie chwalebne. Podejmowane wcześniej na forum ASEAN przedsięwzięcia integracji gospodarczej, przyczyniły się do zmniejszenia wstrząsów ekonomicznych. Tym samym kryzysowe miesiące udowodniły rządów państw zrzeszonych, iż lekarstwem na podobne trudności w przyszłości będzie szybkie zacieśnianie współpracy oraz odważne rozwijanie inicjatyw integracyjnych (Jung 2008:120). Najistotniejsze w tym względzie było utworzenie w 1993 roku Strefy Wolnego Handlu ASEAN – AFTA (*ASEAN – Free Trade Area*). AFTA redukowałą cła i znosiła bariery pozacelne we wzajemnym handlu. W praktyce oznaczało to ułatwienia w podejmowaniu inicjatyw handlowych podmiotom prywatnym. W trakcie kryzysu gospodarczego ASEAN podjęło decyzję o zwiększeniu do maksimum ilości produktów, dla których stawki celne wynosiły 0% próbując w ten sposób stymulować gospodarkę (Asian Development Bank 2008:4). Bezpośrednią konsekwencją kryzysu było utworzenie Strefy Inwestycyjnej ASEAN (*ASEAN Investment Area – AIA*) dla zliberalizowania i stworzenia bardziej przejrzystego otoczenia dla inwestycji. Przyjęto również pakiet działań mających uatrakcyjnić ASEAN dla inwestorów zagranicznych i odbudować nadszarpniętą reputację. Pomimo wątpliwości co do sensu funkcjonowania organizacji zgłaszanych przez niektóre rządy, ASEAN mozolnie pogłębiał regionalizację i kooperację. Po kryzysie znacznie odważniej kontynuowano ujednoczenie rynku wewnętrznego, inwestowano w poprawę infrastruktury i, co szczególnie ciekawe, podjęto badania nad możliwością stworzenia wspólnej waluty (Nawrot 2008). Wydaje się, że kryzys gospodarczy stał się ważną lekcją dla państw członkowskich ASEAN, przyczyniając się do przyspieszenia integracji.

Konsolidacja gospodarcza bezpośrednio przełożyła się na wzmacnianie relacji politycznych. Ważne w tym względzie było zaangażowanie ASEAN w rozwiązanie konfliktu w Kambodży. Prowadzenie mediacji oraz ułatwianie działania Nadzwyczajnej Izby Sądu Kambodży dla Osądzenia Zbrodni Popełnionych w Czasach Demokratycznej Kampuczy ONZ uwiarygodniło organizację na forum międzynarodowym (Goh 2003). W 2003 roku na szczycie w Bali przyjęto deklarację o jedności ASEAN II (*Declaration of ASEAN Concord II lub Bali Concord II*). Wprowadzała niewielkie zmiany w działaniu i zakreślała wizję utworzenia Wspólnoty ASEAN składającej się z trzech filarów: współpracy politycznej i z zakresu bezpieczeństwa, współpracy gospodarczej i społeczno – kulturalnej oraz Integracji gospodarczej, która wedle zapisów dokumentu, obejmować miała wolny przepływ towarów, usług i inwestycji. Cztery lata później, na szczycie w Singapurze pań-

stwa stowarzyszone zadeklarowały przyspieszenie utworzenia Wspólnoty ASEAN do 2015 roku. Od lat 90. ważną sferą działalności pozostawała również kultura. Powołano do życia *ASEAN – Socio-Cultural Community* – agendę zajmującą się działaniem na rzecz dorobku kulturowego zrzeszonych państw, chroniąc zabytki, edukując młodzież oraz podejmując wielokulturowy dialog (ASEAN.org). Wewnętrzne instytucje, przekształcane sukcesywnie do dzisiaj w połączeniu z rozsądnie prowadzoną polityką spowodowały, iż ASEAN traktowany jest współcześnie jako równorzędny innym instytucjom międzynarodowym podmiot.

Drugie oblicze ASEAN

120

Niezależnie od odniesionego przez ASEAN sukcesu oraz wzrostu jego znaczenia w przestrzeni globalnej, coraz bardziej dostrzegalne stają się również animozje wewnętrzne, stawiające pod znakiem zapytania dalsze procesy pogłębiania współpracy. Główny problem dotyczy relacji pomiędzy państwami – sygnatariuszami relatywnie bogatymi i intensywnie się rozwijającymi, a państwami borykającymi się z własną historią, transformacją polityczną oraz zacofaniem ekonomicznym. Najbardziej stabilnym, wysoko rozwiniętym państwem stowarzyszenia pozostaje Singapur. Kraj ten kierując się spójną i konsekwentną polityką budowania własnego potencjału, zdystansował swoich regionalnych partnerów pod każdym niemal względem. Twórca tego sukcesu, wieloletni premier kraju Lee Kuan Yew od momentu utworzenia stowarzyszenia, upatrywał w intensywnej integracji politycznej i ekonomicznej organizacji główną szansę w budowaniu dobrobytu regionu (G. Allison, R.D. Blackwill, A. Wyne 2013:120). Niestety większość partnerów nie podziela tej wizji. Wydaje się, że zmiana nastawienia wywołana jest kilkoma czynnikami, z casusem czasowym przypadającym na 2008 rok. Do tego momentu państwa ASEAN wzorowały się na strukturach Unii Europejskiej, upatrując w nich wzór do naśladowania (przy podkreślaniu własnej tożsamości i z poszanowaniem wszelkich różnic cywilizacyjnych dzielących obydwie podmioty)⁵. Konsekwencje kryzysu gospodarczego ujawniły sła-

⁵ Należy w tym miejscu podkreślić istotne zaangażowanie Unii Europejskiej w proces integracji i rozwoju ASEAN. Unia od lat wspiera zarówno finansowo, jak i merytorycznie azjatycką organizację, a zaangażowaniu w ten proces należałoby poświęcić osobną i obszerną publikację. Więcej na ten temat: L. Allison „The EU, ASEAN And Interregionalism. Regionalism Support and Norm Diffusion Between The EU And ASEAN”, PALGRAVE MCMILLAN, London, 2015.

bości Unii Europejskiej, wzbudzając jednocześnie sceptycyzm w azjatyckim partnerze i skłaniając go do głębszej refleksji nad przyjętym modelem regionalizacji. Okazało się, że państwa europejskie połączone ze sobą zobowiązaniami trwalszymi, aniżeli ma to miejsce w przypadku ASEAN, niekoniecznie są skłonne do kooperacji w sytuacji zagrożenia pojedynczych, narodowych interesów (co kryzys gospodarczy wyraźnie unaoczniał). Od tego momentu zauważalna jest zmiana w wizji przyszłego kształtu ASEAN (Hartarto 2011:2–7).

Równorzędność wewnątrz stowarzyszenia stała się współcześnie fikcją, która coraz bardziej ciąży silniejszym i lepiej rozwijającym się krajom. Świadczy o tym chociażby pobieżne zestawienie potencjału poszczególnych członków. Z jednej strony mamy do czynienia z Indonezją – jedną z największych gospodarek wschodzących i członka G20, Wietnamem – odnotowującym najszybszy i najbardziej dynamiczny wzrost gospodarczy w Azji Południowo – Wschodniej, Tajlandią – o niestabilnym ostatnio rządzie, ale wykazującą od lat trwały wzrost gospodarczy w granicach 6%, Filipinami – powolnie, ale systematycznie wychodzącymi z trudności gospodarczych, będącymi perspektywnym rynkiem konsumenckim z młodą i dynamiczną siłą roboczą, czy ze wspomnianym wcześniej Singapurem – dysponentem ekonomii lepiej zarządzanej, niż większość państw europejskich. Drugą grupę państw – członków ASEAN stanowią Myanmar, Laos i Kambodża – gospodarki pozostające w ciągłej stagnacji, chronicznej zapaści, wymagające pomocy z zewnątrz. Potencjał gospodarczy państw bogatszych ASEAN rozbudził ich regionalne ambicje, nie przystające już do panującej w stowarzyszeniu zasady równości. Coraz częściej państwa te podejmują działania z pominięciem struktur ASEAN, uderzając w jedność organizacji. Wystarczy podać przykład próby zawarcia umowy o partnerstwie i współpracy (*Partnership Cooperation Agreement*) pomiędzy Unią Europejską, a ASEAN. Początkowo planowane podpisanie umowy z całym ugrupowaniem, zakończyło się negocjowaniem i zawieraniem umów PCA z poszczególnymi państwami, co jednoznacznie osłabiło znaczenie ekonomiczne ASEAN (Żukrowska 2008). Bogatsi członkowie przystępując do podpisania bilateralnych, a nie zbiorowych umów o współpracy z Unią, wyłamali się z szeregu dla podwyższenia własnego znaczenia w świecie. Jest to też sygnał dla biedniejszych krajów członkowskich. Pierwotny powód ich przystąpienia związany z nadziejami na eliminowanie przepaści gospodarczych i wyrównywanie różnic w poziomie rozwoju w regionie, były płonnymi i nierealnymi mrzonkami.

Dominacja czerwonego smoka

Od wieków Półwysep Indochiński pozostawał pod przemożnym wpływem dwóch regionalnych potęg – Indii i Chin. Niepokój przed kolejnymi siłowymi ekspansjami trwale towarzyszył najpierw królestwom, a później państwu narodowym Azji Południowo – Wschodniej. Lata 70. XX wieku dały początek dynamicznemu wzrostowi Chińskiej Republiki Ludowej, której polityka zagraniczna ukierunkowana była na wzmacnianie własnych wpływów w państwach ościennych. Subtelnie i nad wyraz rozsądnie prowadzona polityka zagraniczna ChRL od połowy lat 90. doprowadziła do formalnego zacieśnienia współpracy z ASEAN. Z drugiej jednak strony chińskie wpływy w obrębie półwyspu (za sprawą chińskiej diaspory oraz inwestycji rodzimych przedsiębiorstw) urosły do niewyobrażalnych rozmiarów. Niezależnie od prowadzonego z ASEAN dialogu o współpracy, który w listopadzie 2004 roku zaowocował podpisaniem porozumienia o utworzeniu do 2015 roku największej na świecie strefy wolnego handlu (obejmującej blisko 2 mld osób), Chiny toczą nieustające starania w uzależnianiu od siebie poszczególnych państw stowarzyszenia. Dla przykładu, lata polityczno – ekonomicznej izolacji wojskowego reżimu Myanmaru oraz jego strategiczne położenie dla Chin spowodowały, nieformalne co prawda, uzależnienie rządu z Naypyidaw od Państwa Środka (Shee 2002:35)⁶. Pekin dokonuje czegoś, co należałoby nazwać strategiczną „partią szachów” wewnątrz ASEAN. Dozbraja armie państw, a szczególnie marynarkę wojenną Filipin, sprzętem o wielomilionowej wartości po to, żeby osłabić pozycję Wietnamu w sporach o wyspy Morza Południowochińskiego (Ding-jong 2006:24). Finansuje rządowe inwestycje w Laosie, aby mieć kluczowy głos w podejmowanych przez władze tego kraju decyzjach powodując sytuację, w której państwo to nazywane jest coraz częściej „chińskim cieniem” (Andersson i in. 2009:4). Poczucie zagrożenia państw stowarzyszenia wpływa zatem na relacje wewnętrzne. Niezależnie od mozolnie prowadzonego dialogu oraz realizowania wspólnych projektów ASEAN składa się z grupy państw blisko współpracujących z Chinami (Tajlandia, Myanmar, Laos, Kambodża) oraz tymi, które zachowują w tych stosunkach daleko posuniętą nieufność

122

⁶ Wpływy chińskie w Myanmarze przekraczają jakiegokolwiek wyobrażenie. Większość licencji na prowadzenie intratnych biznesów zostało przejętych przez Chińczyków. Armia chińska na stałe stacjonuje w kraju, a większość strategicznych decyzji rząd konsultuje z pekińskimi dysydentami. Ciekawe opinie wyrażają również zwykli mieszkańcy miast, którzy zgodnie podkreślają, że krajem w równym stopniu służą generalowie w garniturach i komuniści z Chin (obserwacje własne autora).

(Malezja, Indonezja, Singapur, Filipiny, Brunei Darussalam). Sceptycyzm wobec wzrostu mocarstwowości Chin pozostaje żywy i bywa manifestowany np. wspólnymi indonezyjsko – singapursko – amerykańskimi manewrami wojskowymi lub zawiązywaniem strategicznych partnerstw, jak chociażby to z 2007 roku pomiędzy Indonezją, a Indiami – głównym rywalem Chin w Azji (Cabestan 2013:146).

Niespokojne Morze Południowochińskie

Konflikty o terytoria morskie w regionie stały się głównym katalizatorem niezgody w relacjach wewnątrz ASEAN oraz w stosunkach z Chinami. Filipiny, Malezja i Wietnam toczą spór z Państwem Środka i pomiędzy sobą o Wyspy Paracelskie i Wyspy Spratly, wywołując przy okazji rozruchy społeczne we własnych państwach (Suzuki 2001:1)⁷. Spory te mają również kontekst szerszy, wpływający na bezpieczeństwo międzynarodowe. Akwen Morza Południowochińskiego to jeden z najbardziej aktywnych szlaków handlowych świata. Destabilizacja regionu negatywnie wpływa na interesy gospodarcze takich potęg jak USA, Rosja, czy Japonia. Nie bez znaczenia pozostaje również kwestia bogactw naturalnych spornych wysp, pod którymi znajdują się rozległe złoża ropy naftowej oraz gazu ziemnego (Modzelewski 2008:233). Od lat toczące się konflikty, dyplomatyczne „zapasy” oraz manifestacja sił morskich zwaśnionych stron, działa niekorzystnie na dialog wewnątrz ASEAN.

123

Niepewna przyszłość

Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo – Wschodniej stoi obecnie przed wyzwaniem szczególnym. Jak pokazuje historia, pierwotna formuła działania organizacji zdaje się stopniowo wyczerpywać. Współpraca międzypaństwowa jest w ASEAN widoczna i pomimo wielu przeszkód stopniowo pogłębiana. Należy jednak pamiętać, iż pojawiające się różnice oraz nierozwiązywalne od lat problemy mogą w niedalekiej przyszłości istotnie zaważyć na kształcie organizacji. Każde zrzeszone państwo funkcjonuje w rzeczywistości niezwykle

⁷ W Azji Południowo – Wschodniej zauważalny jest od kilku lat ponowny wybuch społecznych niepokoїв mających źródła w odradzających się nacjonalizmach. Uliczne protesty, ataki na przedstawicieli mniejszości (np. chińską w Wietnamie) oraz sporadyczne rozruchy w dużych miastach, stają się współcześnie zjawiskiem niebezpiecznie częstym.

skomplikowanej. Współczesna Azja stała się gospodarczym centrum świata, z czego cały region korzysta. Stosunki międzypaństwowe komplikują jednak mocarstwowe zapędy niektórych podmiotów. Na to wszystko nakładają się nacjonalistyczne nastroje w dalszym ciągu nieokrzepłych narodów. Kiedy dodamy do tego spory terytorialne, etniczne i niestety również religijne, otrzymujemy mieszankę nad wyraz wybuchową. Pytanie, w jaki sposób w tych realiach pogłębiać integrację? Czy ASEAN powinno wprowadzić nowe zasady działania? Być może wszystko powinno pozostać „po staremu”, aby cała misterna konstrukcja organizacji nie runęła? Michael Schuman w artykule opublikowanym na łamach tygodnika „Time” trafnie podsumował dzisiejszą sytuację w regionie: „Azjatycki cud ekonomiczny budowany był na fundamencie regionalnego bezpieczeństwa i dążenia do ogólnego rozwoju. Azjatyccy przywódcy muszą dzisiaj dokonać wyboru pomiędzy pragmatyzmem, a emocjami”. Jeśli partykularne ambicje państw wchodzących w skład ASEAN wezmą górę nad wspólnymi interesami, to czekają nas lata wstrząsów i zahamowania integracji regionalnej oraz globalnej. W interesie wszystkich stron jest prowadzenie dialogu za pomocą instrumentów stworzonych chociażby przez ASEAN, anizeli przy użyciu czołgów i flot marynarek wojennych.

124

Bibliografia

- Allison, Graham, Robert D., Blackwill, Ali, Wyne (2013) *Chiny, Stany Zjednoczone i świat w oczach Wielkiego Mistrza Lee Kuan Yewa*, Warszawa: KURHAUS Publishing, str. 120.
- Andersson, Magnus, Engvall, Anders, Kokko, Ari (2009), *In The Shadow of China: Trade and Growth in Lao PDR*, <http://swopec.hhs.se/hacerc/papers/hacerc2009-004.pdf> [11.05.2015].
- ASEAN (2014a), *ASEAN – socio – Cultural*, <http://www.asean.org/communities/asean-socio-cultural-community> [26.09.2014].
- ASEAN (2014b), *ASEANstats. Building knowledge in the ASEAN community*, http://www.asean.org/images/resources/Statistics/2014/SelectedKeyIndicatorAsOfApril/UpdatedAug/Summary%20table_as%20of%20August%2014.pdf [25.09.2014].
- Asian Development Bank (2008), *How to Design, Negotiate, and Implement a Free Trade Agreement in Asia*, http://www.aric.adb.org/pdf/fta_manual.pdf [24.09.2014].
- Bilewicz, Ewa (2011), *Dostosowania w krajach azjatyckich po kryzysach z lat dziewięćdziesiątych XX wieku a ich reakcja na globalny kryzys finansowy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 43 (677), str. 18–28.
- Braddich, Chris W. (2010), *ASPAC: A Study in Failure?*, White Rose East Asia Centre, <http://www.wreac.org/events/east-asian/past/aspac-a-study-in-failure> [17.09.2014].

- Cabestan, Jean-Pierre (2013) *Polityka zagraniczna Chin*, Warszawa: DIALOG, str. 146.
- Chalk, Peter; Rabasa, Angel; Rosenau, William; Piggot, Leane (2009), *The Evolving Terrorist Threat to Southeast Asia. A Net Assessment*, National Defense Research Institute, str. 185–188.
- Commission of the European Communities (1994), *Towards a New Asia Strategy*, „Archive of European Integration (AEI)”, <http://aei.pitt.edu/2949/1/2949.pdf> [26.09.2014].
- Cordenillo, Raul L. (2010), *Potential Avenues for Democracy Building in ASEAN – EU Cooperation*, „International Institute for Democracy and Electoral Assistance”, str. 9–11.
- Dąbrowski, Marek (2007), *Kryzys w Azji Południowo – Wschodniej*, „Krakowskie Towarzystwo Przemysłowe”, <http://www.ktp.org.pl/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=6> [25.10.2014r.].
- European Commission (2015), *Trade in goods with ASEAN (Association Of South-East Asian Nations)*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113471.pdf [13.05.2015].
- European Commission (2014), *FTA in negotiations. EU – ASEAN – Free Trade Agreement*, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/facilitating-trade/free-trade/index_en.htm [3.11.2014].
- European Institute for Asian Studies (2013), *Partnership and Cooperation Agreement initialled between the EU and Thailand*, <http://www.eias.org/asian-news-outlook/partnership-and-cooperation-agreement-initialled-between-eu-and-thailand> [3.11.2014].
- Gordon, Andrew (2010), *Nowożytna historia Japonii*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, str. 307–309.
- Goh, Gillian (2003), *The ‘ASEAN Way’. Non – intervention and ASEAN’s Role in Conflict Management*, „Stanford Journal of East Asian Affairs” 3, str. 113–118.
- Gradziuk, Artur (2002), *Stosunki Unii Europejskiej z Azją Wschodnią i konsekwencje dla Polski*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 85, str. 635–638.
- Ha Hang Hai (2003), *Problemy rozwoju w regionie Azji Południowo – Wschodniej*, „Studia regionalne i lokalne”, nr 3 (13)/2003, http://www.studreg.uw.edu.pl/pdf/2003_3_hoang.pdf [05.05.2015].
- Hartarto, Airlangga (2011), *The Futur of ASEAN. A New ASEAN’s Paradigm*, <http://asli.com.my/DOCUMENTS/8thAXIATA/ALF-Paper-Brt1.pdf> [06.05.2015].
- Hwe, Yeo Lay (2013), *How Should ASEAN Engage the UE? Relations on ASEAN’s External Relations*, „EU Centre in Singapore. Working Paper 13”, <http://www.eucentre.sg/wp-content/uploads/2013/06/WP13-ASEANEU.pdf> [26.09.2014].
- Inquirer (2010), *Stronger EU – Asean relations seen*, „Inquirer Global Nations”, <http://globalnation.inquirer.net/news/breakingnews/view/20100214-253132/Stronger-EU-Asean-relations-seen> [2.11.2014].
- Jelonek, Adam W. (2011), *Wielokulturowość, separatyzm i budowa państwa narodowego w Tajlandii*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, str. 79–82.
- Jetschke, Anja; Portela, Clara (2013), *ASEAN – EU Relations: From Regional Integration Assistance to Security Significance?*, „GIGA Focus” 3, str. 2–8.
- Jung, Jee – young (2008), *Regional Financial Cooperation in Asia: Challenges and Path of Development*, „Bank of International Settlements Paper” 42, str. 120–134.
- Keling, Mohamad Faisol (2011), *The Development of ASEAN from Historical Approach*, „Asian Social Science” 7, str. 3–8.

- Korecki, Krzysztof (2009), *Kryzysy XX wieku: Upadek azjatyckich tygrysów*, *Portal Spraw Zagranicznych*, <http://www.psz.pl/tekst-18625/Kryzysy-XX-wieku-Upadek-azjatyckich-tygrysow> [24.09.2014].
- Kurlantzick, Joshua (2012), *ASEAN's Future and Asian Integration*, New York: Council on Foreign Relations Inc., str. 2–3.
- Lim, Paul Joseph (2012), *ASEAN's Relations with the EU. Obstacles and Opportunities*, „EU External Affairs Review”, str. 46–58.
- Liszewska, Anna (2010), *Historia integracji w regionie Azji Południowo – Wschodniej*, CSPA, <http://www.polska-azja.pl/2010/12/25/historia-integracji-w-regionie-azji-poludniowo-wschodniej/> [17.09.2014].
- Mishra, Patit Paban (2010), *The History of Thailand*, California: ABC – CLIO, LCC.
- Modzelewski, Artur (2008), *Spór o archipelagi na Morzu Południowochińskim a bezpieczeństwo w Azji Wschodniej*, *Forum Politologiczne*, t. 8, str. 221–261.
- Mukim, Megha (2005), *ASEAN Foreign Direct Investment Trends: Implications for EU – ASEAN Relations*, European Policy Centre Issue Paper 31, str. 5–6.
- Nawrot, Katarzyna Anna (2008), *Proces integracji regionalnej państw ASEAN*, „Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Procesy integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku” 13, str. 46–53.
- Niksich, Larry, A. (2009), *Terrorism in Southeast Asia*, „CRS Report for Congress”, str. 1–36.
- Oziewicz, Ewa (2008), *Nowy regionalizm azjatycki z perspektywy ASEAN*, „Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Procesy integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku” 13, str. 56–62.
- Pinhao, Donah Baacol (2009), *The ASEAN – EU Free Trade Agreement: Implications for Democracy Promotion in ASEAN Region*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, str. 11–12.
- Pollard, Vincent Kelly (2011), *Association of Southeast Asia*, „ABC – CLIO”, <http://www.historyandtheheadlines.abcclio.com/ContentPages/ContentPage.aspx?entryId=1161821¤tSection=1130228&productid=4> [17.09.2014].
- Severino, Rodolfo C. (2008), *ASEAN*, Singapore: Seng Lee Press Pte Ltd.
- Schuman, Michael (2014), *Between Pragmatism and Passion*, „Time” nr 184, str. 16.
- Shee, Poo Kim (2002), *The Political Economy of China – Myanmar Relations: Strategic and Economic Dimensions*, „Ritsumeikan Annual Review of International Studies”, <http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/ir/college/bulletin/e-vol1/1-3shee.pdf> [07.05.2015].
- Suzuki, Sanae (2001), *Conflict among ASEAN members over the South China Sea issue*, http://www.ide.go.jp/English/Research/Region/Asia/pdf/201209_suzuki.pdf [11.05.2015].
- Szoltun, Anna (2002), *Systemy bankowe wybranych krajów Azji Południowo – Wschodniej*, Narodowy Bank Polski, http://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/141.pdf [24.09.20014].
- Tiilikainen, Teija (2008), *ASEM in the Context of the European Union's External Relations*, „Europe – Asia Interregional Relations. A Decade of ASEM”, Hampshire: Ashgate Publishing Limited, str. 116–128.
- Wague, Mamadou (2011), *Rolnictwo i przemysł Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo – Wschodniej (ASEAN)*, „Roczniki nauk rolniczych”, seria G, t.98, http://www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/RNR_2011_T98_z1_s112.pdf [06.05.2015].

- Wiessala, Georg (2002), *The European Union and Asian Countries*, New York: Sheffield Academic Press Ltd.
- Yuan, Ding-jong (2006), *China – ASEAN Relations: Perspectives, Prospects and Implications for U.S. Interests*, <http://library.uoregon.edu/ec/e-asia/read/PUB735.pdf> [08.05.2015].
- Żukrowska, Katarzyna (2008), *Stan zaawansowania integracji w ramach ASEAN a stosunki z Unią Europejską*, „Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Procesy integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku” 13, str. 107–119.

Michał Futyra – the director of the Institute for Research on Civilizations at the Tischner European University in Cracow. A lecturer, specialist in European-Asian relations and intercultural communication in business, traveller and journalist.

Abstract

Association of South-East Asian Nations (ASEAN) remains the only internationally significant organization in the South-East Asia. Despite the ongoing process of intergration of the member states, this integration is more and more impaired by internal discords and animosities. The thesis advanced in this article is that a part of these complications derives from the history of the organization's development and from the failure to deal with amassing over the years internal problems of ASEAN.

127

Keywords

ASEAN, Association of Southeast Asian Nations, Integration, regional relations